

גבולות היחידה: שמות, פרק כ', פסוקים י"ב-כ"ב

נושא היחידה: חמשת הדיברות האחרונים וסיום פרשת יתרו

מספר שיעורים: 1

כתב: יאיר לבני

כללי:

ביחידה זו נלמד את חמשת הדיברות האחרונים העוסקים במצוות שבין אדם לחברו, ולאחר מכן נסיים את פרשת יתרו בציוויים שבאים בעקבות עשרת הדיברות.

פתיחה:

נפתח בשאלה: אילו דברים אסור לעשות לחבר - לזולת?

נציין שאפשר לחלק את המצוות בתורה בשתי חלוקות:

1. מצוות עשה ומצוות לא תעשה.

2. מצוות שבין אדם למקום ומצוות שבין אדם לחברו.

לאחר שראינו את חמשת הדיברות הראשונים שעוסקים במצוות שבין אדם למקום, נלמד את חמשת הדיברות האחרונים העוסקים במצוות שבין אדם לחברו.

עיון בפסוקים:

פסוקים י"ג-י"ד: חמשת הדיברות האחרונים

נקרא יחד את שני הפסוקים.

נשאל את התלמידים איזו מילה מאוד בולטת בפסוקים אלו?

המילה "לא". מכאן שכל המצוות האלו הן מצוות לא תעשה.

נבקש מהתלמידים למצוא היכן כתובים האיסורים הבאים: אסור להרוג, אסור לחטוף¹ אנשים, לקחת אישה של מישהו אחר, אסור לשקר ואסור לגנוב. (לחמוד זה לרצות וגם לקחת חפץ של החבר - העין רואה, הלב חומד, והידיים לוקחות).
התלמידים יחפשו וימצאו את האיסורים הנ"ל בפסוקים².

פסוקים ט"ו-י"ח: תגובת העם לעשרת הדיברות

לפני שנקרא, נציין בפני התלמידים שיש כאן דו-שיח בין העם לבין משה - אפשר לתת לשני תלמידים לקרוא אותו.
נסביר: העם מפחדים להמשיך לשמוע את קול ה' בצורה ישירה, כמו בעשרת הדיברות, ולכן הם מבקשים שמשה יאמר להם את דברי ה'.
משה עונה להם, שזו הייתה כוונת ה' - להשמיע להם באופן חד פעמי ומיוחד את קול ה', בשביל "לנסות אותם".
נשאל בכיתה: מה פירוש המילה "נסות"?
הפירוש השגור אצל התלמידים יהיה מלשון ניסיון, לנסות - ה' מנסה את עם ישראל האם יקבלו את התורה.
אנו נוסיף ונכתוב על הלוח פירוש נוסף:
"נסות" – מלשון נס ודגל. ה' מרומם ומגביה את עם ישראל בכך שהם שומעים את קולו באופן ישיר.

פסוקים י"ט-כ"ג: הציוויים בעקבות עשרת הדיברות

- לאחר שעם ישראל היה במדרגה כל כך גבוהה שה' דיבר איתם, יש חשש שעכשיו מתוך תשוקה ורצון של עם ישראל להתקרב לה', הם ירצו להכין להם משהו מוחשי למשש אותו. כמו אדם שנוסע לארץ רחוקה ונפרד ממשפחתו, שלוקח אתו תמונות ומזכרות שיעזרו לו ויזכירו לו את אהוביו.

¹ אפשר גם לשאול את התלמידים: על איזו גנבה מדובר לדעתם? ולהגיע איתם לדרשה של רש"י מתוך ההקשר, מתוך הדיברות שנמצאים ליד איסור "לא תגנוב" שהם חמורים ושיש בהם עונש מוות, ולכן גם הגנבה המדוברת כאן היא גנבת אדם, שעליה נאמר: "גונב איש ומכרו ונמצא בידו – מות יומת".

² אפשר לדבר על מדרג של איסורים: אסור לפגוע בגוף הזולת, אסור לגנוב את האדם, אסור לקחת את אשת הזולת, אסור לפגוע בזולת על ידי דיבור, ואסור אפילו על ידי מחשבה.

לכן ה' מצווה שלא לעשות אלוהי כסף או זהב. ה' מוסיף שהדרך לעבוד את ה' ולהתקרב אליו היא דרך הקרבנות (קרבן, מלשון להתקרב), שאותם נקריב על מזבח אדמה (הכוונה היא למזבח עץ הממולא באדמה).

- התורה גם מבשרת שעם ישראל עתיד לבנות מזבח מאבנים, וכאשר יבנו אותו, יהיה צורך להיזהר שלא לחתוך את האבנים בעזרת ברזל (גזית = גזוז וחתוך על ידי ברזל).
נקרא את רש"י על המקום, שנותן שני הסברים לאיסור חיתוך האבנים בברזל:
א/ המזבח - ייעודו להאריך ימים - על ידי כך שהאדם החוטא בא ומקריב קרבן, ועונו מתכפר לו, ואין ראוי שייבנה על ידי הברזל (חרב) שמקצר ימים.
ב/ המזבח שמטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, לא ראוי שיבוא עליו הכרת. ניתן לראות עוד על כך בפרק "מסרים והפנמה".
- התורה מסיימת באיסור נוסף הקשור למזבח, והוא שאין לעלות במדרגות למזבח, מכיוון שהרחבת הפסיעות בעלייה במדרגות עלולה להיות לא צנועה. [צריך לציין שהכוהנים לבשו כותונת ומכנסיים מתחת לכותונת (מה שלא היה מקובל כלל באותה תקופה)].

הצעות להמחשה:

❖ סיפור הממחיש את ההידרדרות, המתחילה בכך שאדם חומד רכוש של החבר, והנגמרת בגנבה, רצח ועדות שקר.

נספר לתלמידים סיפור, על ראובן שראה מכונת חדשה ונוצצת אצל שכנו, שמעון. ראובן רצה מאוד את המכונת של שמעון, והחליט שהוא חייב לקנות אותה משמעון, אך שמעון לא הסכים. (לשאלו – על מה עבר ראובן?)
ראובן החליט שאם שמעון לא מוכן למכור את המכונת בכסף, הוא פשוט יגנוב אותה. כאשר ראובן בא לגנוב את המכונת, שמעון התנגד, וראובן שרצה מאוד את המכונת, קם ורצח את שמעון. בהמשך נערך משפט לראובן, והוא שיקר במשפט על מנת לצאת זכאי.

מסרים והפנמה:

1. היסוד ליחס לזולת הוא העין הטובה.

כאשר אדם רואה שחברו מצליח, רוכש משהו חדש, עונה תשובה יפה, מצליח במבחן או מקבל פרס מהמורה - יש לו שתי אפשרויות:

א. להביט בעין טובה, לשמוח בשמחת החבר ולא לקנא.

ב. להביט בעין רעה, לקנא בהצלחת החבר, לחמוד את רכושו והצלחותיו, ומכאן הדרך סלולה לכעס על החבר, לפגיעה ברכוש החבר, ואף לפגיעה בגופו של החבר.

מכאן שהיסוד לכול הוא "לא תחמוד", לשמוח בחלקי ולשמוח בחלק של חברי, מתוך אמונה ש"אין אדם נוגע במוכן לחברו כמלוא נימה"³.

2. נלמד לכבד את הזולת – מאבני המזבח.

בדיני בניית המזבח, רש"י מוסיף דרשה על אודות האיסור לבנות את אבני המזבח על ידי ברזל - אם המזבח הדומם שמטיל שלום בין אדם לחברו, ה' דואג לו שלא תבוא עליו פורענות, כך בוודאי שאדם שיהיה משכין שלום, ה' ישמור עליו מן הפורענות.

גם בנושא העלייה במעלות למזבח, רש"י מוסיף שהתורה צייתה אותנו בצניעות ובכבוד כלפי אבני המזבח, ואם כן, בוודאי שכלפי החבר ששומע ומבין, יש לנהוג בכבוד.

משתי הדרשות ברש"י נלמד על היחס המכבד והדואג שאנו צריכים לפתח כלפי הזולת.

לימוד זה חותם בצורה יפה את הלימוד של הדיברות העוסקים במצוות שבין אדם לחברו.

מבט שלם:

בסיומה של פרשת יתרו, נעצור ונסכם את מהלך הפרשה.

הפרשה נפתחה בהצטרפותו של יתרו לעם ישראל ובעצת יתרו לשדרוג מערכת המשפט בישראל.

בהמשך, עסקה הפרשה בהקדמות ובהכנות למתן תורה.

ובסיום – במעמד הר סיני - בקבלת התורה.

פרשה זו מרכזית ביותר בתורה. מעמד הר סיני מקבל מקום חשוב באמונה של עם ישראל - ההתגלות המיוחדת של ריבונו של עולם שדיבר עם עם ישראל, הנה חד פעמית בכל ההיסטוריה, והיא יסוד חשוב באמונת ישראל.

³ על פי הגמרא במסכת יומא דף ל"ח.

סיכום:

בשיעור זה למדנו על המחצית השנייה של הדיברות - המצוות שבין אדם לחברו.

אולם, אין אנו מסתפקים בעשרת הדיברות בלבד. כמו מורה שאומר בכיתתו: יש לכבד את המורה ואת השיעור.

אולם הוא לא מסתפק בכך - הוא ילך ויפרט כיצד יש לכבד, מה בדיוק לעשות ומה לא לעשות וכו'.

כך התורה תפרט את פרטי המצוות, כאשר עשרת הדיברות הם מצוות יסוד שמתפרטים מהן פרטי מצוות רבים, שאותם נתחיל ללמוד מיד בפרשה הבאה, פרשת משפטים.